

Chefsjustitieombudsmannen
Claes Eklundh

Ett åtal mot en domare för tjänstefel, bestående i att han dömt en person för ett preskriberat brott, har ogillats med hänvisning till att hans oaktsamhet inte varit så klandervärd att den skall föranleda straffansvar

---

Bakgrund

Vid granskning av handlingarna i ett klagorende framkom att Göteborgs tingsrätt i ett brottmål dömt en person för ett brott trots att brottet vid tidpunkten för tingsrättens dom var preskriberat. Ordförande vid huvudförhandlingen var rådmannen AA.

ChefsJO Eklundh beslutade den 14 september 2001 att ta upp förhållandena till utredning i ett särskilt ärende.

Vissa handlingar infordrades och granskades. På grund av vad som kommit fram fann chefsJO Eklundh anledning anta att tjänstefel enligt 20 kap. 1 § brottsbalken hade begåtts och inledde därför den 9 oktober 2001 förundersökning rörande sådant brott.

Åtalet

Efter avslutad förundersökning beslutade chefsJO Eklundh att väcka åtal mot AA för tjänstefel enligt 20 kap. 1 § brottsbalken enligt följande gärningsbeskrivning.

Rådmannen AA var ordförande under huvudförhandlingen den 23 januari 2001 i brottmålet – – – vid Göteborgs tingsrätt. Åklagaren yrkade ansvar för misshandel som påstods ha ägt rum den 26 juni 1998. Den tilltalade hade fått del av stämningen den 20 oktober 2000. Genom en dom den 2 februari 2001 dömdes den tilltalade för misshandel som betraktades som ringa till dagsböter.

På grund av att misshandeln bedömdes som ringa var brottet preskriberat när domen meddelades. Genom att trots preskription döma den tilltalade för brottet har AA vid myndighetsutövning av oaktsamhet åsidosatt vad som gäller för uppgiften.

Hovrättens dom

I en dom den 18 september 2002 ogillade Hovrätten för Västra Sverige åtalet.

I hovrätten vitsordade AA de faktiska omständigheterna. Som grund för sitt bestridande av straffansvar anförde han dels att den oaktsamhet han visat inte

nådde upp till straffbar nivå, dels att gärningen med hänsyn till samtliga omständigheter var att anse som ringa.

Under rubriken domskäl anförde hovrätten bl.a. följande.

AA har hörts och i huvudsak berättat följande. Han är ordinarie domare sedan 1985 och tjänstgjorde vid den aktuella tiden på avdelning 9 i Göteborgs tingsrätt. Avdelningen var specialavdelning för narkotikabrott, vilket innebar att arbetsbelastningen var stor. Det förekom regelbundet mål med många tilltalade, vilka ofta var frihetsberövade. Tempot var alltid högt och arbetssituationen för avdelningens personal var ganska dålig. Några dagar före den huvudförhandling som åtalet avser hade han återkommit från en sjukskrivning. Han har vid tidigare sjukskrivningar gått i tjänst innan han varit helt återställd och utesluter inte att det förhöll sig på samma sätt denna gång. Han minns inte särskilt mycket mer av huvudförhandlingen än att stämningen var upprörd och att förhandlingen drog ut på tiden. En eller möjligen två andra huvudförhandlingar blev därför fördröjda och man hannade i tidsnöd. Överläggningen hölls förmodligen senare under dagen. Av rent förbiseende noterade han då inte att misshandeln var preskriberad om den bedömdes som ringa.

Hovrätten gör följande bedömning.

Av Högsta domstolens praxis i mål om tjänstefel framgår att det generellt ställs höga krav på handläggningen inom rättsväsendet. Särskilt höga krav ställs på domstolar. Av praxis framgår emellertid också att förbiseenden som sker under pressade arbetsförhållanden och som inte medfört nämnvärd skada eller påtaglig risk för sådan skada kan leda till att ett tjänstefel bedöms som ringa (se Högsta domstolens uttalanden i NJA 1996 s. 307 och 1997 s. 186).

Högsta domstolen har nyligen i två domar, meddelade den 13 juni 2002 och den 14 juni 2002, prövat frågor om ansvar för tjänstefel. I den förstnämnda domen prövades ett tjänstefel bestående i att en domare i tre fall uppsåtligt underlåtit att expediera domar i rätt tid. Högsta domstolen uttalade att den åtalade domaren i en pressad arbetssituation gjort en felbedömning i fråga om hur en uppkommen situation skulle lösas. Högsta domstolen, som antecknade att det inte påståtts att domarens handlande orsakat parterna någon skada men att de vållats olägenheter, fann vid en samlad bedömning att det som lades domaren till last fick anses som en ringa gärning. I den andra domen prövades ett tjänstefel bestående i underlåtenhet att häva ett häktningsbeslut när åtalet kom att avse andra gärningar än de som den tilltalade tidigare häktats för. Högsta domstolen, som konstaterade att den uppkomna situationen måste betraktas som mycket ovanlig, fann att den åtalade domarens underlåtenhet inte innefattade en sådan klandervärd oaktsamhet som skall föranleda straffansvar för tjänstefel.

Sammanfattningsvis synes rättspraxis, så som hovrätten uppfattar den, nu ge utrymme för ett något mindre strängt och något mera nyanserat synsätt på fel i tjänsteutövningen.

Genom att meddela en fällande dom i stället för att rätteligen ogilla åtalet på grund av preskription har AA av oaktsamhet åsidosatt vad som gällt för honom som domare. Hovrätten anser inte att det har förelegat sådana speciella omständigheter som gör oaktsamheten så obetydlig att den inte skulle vara straffbar i sig. Frågan i målet är i stället om gärningen vid en samlad bedömning av omständigheterna är att betrakta som ringa. Hovrätten utgår vid denna bedömning från att det gäller ett rent förbiseende.

Det framgår att åklagaren under huvudförhandlingen i det aktuella målet ändrade gärningsbeskrivningen på så sätt att den påstådda våldsanvändningen inte längre framstod som så allvarlig som tidigare. Tingsrätten under AA:s ledning valde att bedöma brottet som ringa med dagsböter som tillräcklig påföljd. Den korta preskriptionstid som då kom att gälla hade tidigare inte varit direkt aktuell, något

som också visat sig genom att varken åklagaren eller försvararen upptäckte det fel som begåtts förrän saken uppdagades under handläggningen i hovrätten.

Det saknas anledning att ifrågasätta AA:s uppgifter om att han länge haft en totalt sett pressad arbetssituation som dessutom denna dag hade blivit än mer stressig genom oförutsedda förseningar m.m. Även om de straffrättsliga preskriptionsreglerna utgör en del av de grundläggande förutsättningar som en domare skall beakta i sin tjänsteutövning bör det dock i vissa undantagssituationer kunna få förekomma förbiseenden utan att straffansvar för tjänstefel aktualiseras. Det förhållandet att viss tid förflöt från tingsrättens överläggning till dess dom meddelades inverkar inte i någon avgörande mån på bedömningen.

Det har inte påståtts att AA:s handlande förorsakat den dömde någon skada eller nämnvärd olägenhet. Genom att bötesdomen överklagades till hovrätten, där den sedermera ändrades, har det inte heller förelegat någon påtaglig risk för skada.

Mot bakgrund av det ovan sagda finner hovrätten att AA:s gärning är ringa och inte bör föranleda straffansvar. Åtalet skall alltså ogillas.

Från domen var en hovrättslagman skiljaktig beträffande utgången i målet och ansåg att domskälen fr.o.m. det stycke som inleds med orden ”Sammanfattningsvis synes ...” skulle ha följande lydelse.

Genom att meddela en fällande dom i stället för att rätteligen ogilla åtalet på grund av preskription har AA av oaktsamhet åsidosatt vad som gällt för honom som domare. Klart är att det är fråga om ett förbiseende. Emellertid har hans oaktsamhet gällt tillämpningen av en för straffrättskipningen grundläggande regel i en situation som inte är ovanlig för domare i brottmål. Efter det att huvudförhandlingen och överläggningen avslutades hade han en vecka på sig för att avfatta domen och kontrollera att den i alla hänseenden blev riktig. Den omständigheten att varken försvararen eller åklagaren upptäckte felaktigheten i domen visar att påtaglig risk för skada för den tilltalade har förelegat. Med hänsyn till vad som nu har anförts kan gärningen inte anses som ringa. Inte heller det som AA har anfört om sin arbetssituation och förhållandena i övrigt i samband med huvudförhandlingen kan föranleda en sådan bedömning.

AA skall dömas för tjänstefel till trettio dagsböter.

Överklagandet

ChefsJO Eklundh överklagade domen och yrkade att AA skulle fällas till ansvar för tjänstefel i enlighet med åtalet.

I överklagandet anförde chefsJO Eklundh bl.a. följande.

Som hovrätten funnit har AA vid myndighetsutövning av oaktsamhet åsidosatt vad som gällt för hans uppgift som domare genom att meddela en fällande brottmålsdom i stället för att rätteligen ogilla åtalet på grund av preskription. Jag delar hovrättens uppfattning att hans oaktsamhet inte har varit så obetydlig att gärningen inte varit straffbar i sig. I motsats till hovrätten anser jag emellertid att omständigheterna inte varit sådana att gärningen är att anse som ringa.

Hovrättens prövning av frågan om gärningen skall bedömas som ringa har enligt vad som sägs i domen sin utgångspunkt i hovrättens uppfattning att rättspraxis, som denna kommer till uttryck i två avgöranden av Högsta domstolen meddelade i juni 2002, nu ger utrymme för ett något mindre strängt och något mera nyanserat sätt att se på fel i tjänsteutövningen än tidigare. Jag kan inte dela hovrättens uppfattning i detta hänseende. Det är enligt min mening angeläget att den oklarhet i fråga om rättsläget som föranleds av hovrättens uttalande undanröjs genom att frågan om AA:s gärning skall bedömas som ringa eller ej prövas av Högsta domstolen.

Till grund för sitt ställningstagande att gärningen är att bedöma som ringa har hovrätten, utöver vad som har angetts i det föregående, anfört vissa omständigheter hänförliga till det särskilda fallet. Hovrätten nämner inledningsvis att åklagaren under huvudförhandlingen ändrade gärningsbeskrivningen på sådant sätt att den påstådda våldsanvändningen inte längre framstod som så allvarlig som tidigare samt att preskriptionsfrågan inte varit "direkt aktuell" under förhandlingen. Hovrätten fäster vidare vikt vid att parterna inte uppmärksammade att gärningen var preskriberad, och den uppehåller sig härutöver vid AA:s arbetssituation, som beskrivs som "totalt sett pressad". Hovrätten ger slutligen uttryck för uppfattningen att gärningen inte medfört någon skada eller nämnvärd olägenhet och att det inte heller förelegat någon påtaglig risk för skada. Jag vill i dessa avseenden anföra följande.

Såvitt framgår av protokollet från huvudförhandlingen innebar åklagarens justering av gärningsbeskrivningen inte att han ansåg att gärningen i rättsligt hänseende skulle bedömas på något annat sätt än enligt åtalet i dess ursprungliga avfattning. När tingsrätten sedan bedömde gärningen som ringa och således avvek från vad åklagaren hade gjort gällande, hade den särskild anledning att på eget initiativ uppmärksamma preskriptionsbestämmelserna. Det är enligt min mening en självklarhet att ansvaret för att dessa bestämmelser beaktas vilar på rätten. Det ankommer alltid på rätten att göra den straffrättsliga prövningen av den gärning som den har funnit den tilltalade skyldig till, och denna prövning omfattar också frågan om eventuell preskription. Parterna har inte någon kontrollfunktion i detta hänseende utan skall i stället kunna förlita sig på att domstolens dom är korrekt i vad avser tillämpningen av bestämmelser av det aktuella slaget. En domare kan således aldrig urskulda sig för en underlåtenhet att beakta att preskription har inträtt genom att hänvisa till att parterna hade bort eller kunnat upptäcka felet. Som framhålls i den skiljaktiga meningen har det här varit fråga om att tillämpa en för straffrättskipningen grundläggande regel i en situation som inte är ovanlig för en domare i brottmål.

Beträffande sin arbetssituation uppgav AA vid huvudförhandlingen i hovrätten att denna allmänt sett var pressad på hans avdelning. Det har däremot inte framkommit eller ens påståtts att det förelåg några särskilda omständigheter som ger stöd för att hans arbetsbelastning vid den aktuella tidpunkten var så extrem att gärningen av detta skäl skulle kunna bedömas som ringa (jfr NJA 1997 s. 186). Det bör vidare framhållas att den försening som omnämns i hovrättens dom endast avser det förhållandet att förhandlingen i målet kom att pågå cirka en timme längre än vad man hade planerat för och att de mål som var utsatta därefter av detta skäl kom att ropas på något senare än vad som angetts i kallelserna. Sådana smärre förseningar är vanliga och torde ingalunda stressa en rutinerad domare. Härtill kommer att AA hade en vecka på sig att avfatta och kontrollera domen. Vad som framkommit om AA:s arbetssituation vid tillfället kan således enligt min mening inte, vare sig ensamt eller i förening med andra omständigheter, läggas till grund för en bedömning att gärningen är ringa.

Frågorna om skada, olägenhet och risk för skada berördes under huvudförhandlingen i hovrätten av såväl åklagaren som försvararen. Som framgår av förarbetena till straffbestämmelsen om tjänstefel är det inte avgörande för straffansvar att en skadlig effekt konkret kan påvisas i det enskilda fallet. Tillfälliga omständigheter som gärningsmannen inte kan råda över kan vara avgörande för om förfång uppkommer eller inte. Det sägs vidare att en viktig faktor vid bedömningen av om en gärning skall anses som ringa är i vad mån någon drabbats av skada eller om det förelegat någon mera påtaglig risk för skada eller olägenhet av annat slag (prop. 1988/89:113 s. 16 och 17).

Enligt min mening måste det alltid betraktas som en betydande olägenhet för den enskilde att dömas för ett brott när de lagliga förutsättningarna för fällande dom saknas. Man måste härutöver beakta risken för att en sådan oriktig dom kommer att medföra skada för den dömde bestående i att denne faktiskt kommer att drabbas av den påföljd som har dömts ut. Det kan exempelvis inträffa att han aldrig upptäcker

det begångna felet och därför avstår från att överklaga domen. Man kan inte heller utan vidare utgå från att felet efter överklagande kommer att upptäckas av högre instans.

I det här aktuella fallet var omständigheterna sådana att det får anses ha förelegat en påtaglig risk för skada. Som framhålls i hovrättens dom hade det av tingsrätten begångna felet inte uppmärksammats av någon av parterna. Den dömdes överklagande innebar i stället att han i hovrätten yrkade att åtalet skulle ogillas av det skälet att han var oskyldig till den gärning som han hade dömts för. Av hovrättens dagboksanteckningar i det överklagade målet framgår vidare att hovrätten först övervägde att inte meddela prövningstillstånd men att den därefter ändrade sig och beviljade prövningstillstånd och sedan satte ut målet till huvudförhandling. Av sistnämnda förhållande kan man dra den slutsatsen att inte heller hovrätten vid den tidpunkt när prövningstillstånd beviljades hade uppmärksammat att gärningen var preskriberad.

Jag anser av nu angivna skäl att den gärning som AA har gjort sig skyldig till genom att döma till ansvar för ett preskriberat brott inte kan anses som ringa och att han således skall fällas till ansvar för tjänstefel.

AA bestred ändring.

Högsta domstolens dom

I en dom den 19 juni 2003 fastställde Högsta domstolen hovrättens domslut. I domskälen anförde Högsta domstolen bl.a. följande.

Genom att den 2 februari 2001 döma BB för misshandel trots att brottet var preskriberat har AA vid myndighetsutövning åsidosatt vad som gällde för den uppgift han hade. Det har rört sig om ett förbiseende från AA:s sida.

Frågan är om förbiseendet skall anses innebära straffbar oaktsamhet.

Såsom stämningsansökan mot BB var utformad kan det före huvudförhandlingen inte ha framstått som aktuellt att bedöma misshandelsbrottet som ringa med den kortare tvååriga preskriptionstiden som följd. Under huvudförhandlingen justerade emellertid åklagaren åtalet så att gärningen framstod som lindrigare, varefter tingsrätten vid överläggning samma dag kom fram till att åtalet endast delvis var styrkt, att den misshandel som BB skulle dömas för skulle anses som ringa brott och att påföljden kunde stanna vid lägsta möjliga dagsbotsantal. AA har erinrat sig att det var oroligt under huvudförhandlingen som också drog ut på tiden så att efterföljande förhandlingar blev försenade. På grund av det anförda måste det anses att misstaget beträffande preskriptionen skedde under tämligen speciella omständigheter.

Det har framkommit att AA vid tillfället tjänstgjorde vid en brottmålsavdelning, specialiserad på narkotikamål, där det regelmässigt var hård arbetsbelastning med stora mål rörande frihetsberövade personer. AA hade varit sjuk under veckan före den aktuella huvudförhandlingen. Det förhållandet att AA under tiden efter det att bötesdomen hade beslutats och fram till att den meddelades inte tänkte på att kontrollera preskriptionen får ses mot den nu angivna bakgrunden.

Det måste ställas höga krav på domare när det gäller noggrannhet och omsorg. Även med denna utgångspunkt kan det emellertid vid en helhetsbedömning inte anses att AA:s oaktsamhet varit så klandervärd att den skall föranleda straffansvar för tjänstefel. Åtalet mot honom skall därför ogillas.

Från domen var ett justitieråd skiljaktigt beträffande motiveringen och anförde.

Genom att den 2 februari 2001 döma BB för misshandel trots att brottet var preskriberat har AA vid myndighetsutövning åsidosatt vad som gällde för den uppgift han hade. Det har rört sig om ett förbiseende från AA:s sida.

Frågan är om förbiseendet skall anses innebära straffbar oaktsamhet och, i andra hand, om gärningen kan anses som ringa.

Av rättssäkerhetskäl måste särskilt stora krav ställas på domare när det gäller noggrannhet och omsorg. Att förbise en straffrättslig preskriptionsbestämmelse, som är en för straffrättskipningen grundläggande regel får, även med beaktande av att åklagaren justerat åtalet, anses innebära en straffbar oaktsamhet.

Frågan är då om gärningen vid en samlad bedömning är att anse som ringa.

Det har framkommit att AA vid tillfället tjänstgjorde vid en brottmålsavdelning, specialiserad på narkotikamål, där det regelmässigt var hård arbetsbelastning med stora mål rörande frihetsberövade personer. AA hade varit sjuk under veckan före den aktuella huvudförhandlingen. AA har erinrat sig att det var oroligt under huvudförhandlingen som också drog ut på tiden och försinkade efterföljande förhandlingar.

Det var i och för sig en olägenhet för BB att felaktigt bli dömd vid tingsrätten, men någon skada har inte uppkommit på grund av att felet rättats till i hovrätten. Kravet att det skall föreligga speciella omständigheter för att anse gärningen vara ringa gör sig inte gällande i samma utsträckning när det är fråga om en bötesdom som när det är fråga om frihetsberövande. Med hänsyn härtill och med beaktande av AA:s situation i samband med handläggningen av det aktuella målet får den gärning som AA gjort sig skyldig till anses som ringa.

Åtalet mot AA för tjänstefel skall därför ogillas.